

ТМ	Г. XXX	Бр. 3	Стр. 441 - 455	Ниш	јул - септембар	2006.
----	--------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 329.63:316.334.5

Прегледни научни рад

Примљено: 05.01.2006.

Дарко Надић

Факултет политичких наука

Београд

ИДЕОЛОГИЈА ПАРТИЈА ЗЕЛЕНИХ

Резиме

Аутор у раду анализира идеолошке корене настанка партија Зелених у Европи, као и принципе на којима се заснива њихова политичка идеологија. Посебан нагласак је дат на постматеријалистичким вредностима као важном узроку настанка партија Зелених из еколошких покрета. У том контексту разматрају се и политички принципи ових партија као што су: екологија, мир, ненасиље, непосредна демократија, правда, мултикултурна демократија, одрживи развој итд. Аутор идеологију партија Зелених дефинише као скуп вредности и праксе, односно као хомогену, конзистентну, холистичку и хегемонистичку идеологију којом су обухваћени сви важни друштвени проблеми савремене индустријске цивилизације.

Кључне речи: партије Зелених, идеологија, екологија, постматеријализам, непосредна демократија

Пре више од четврт века еколошки и алтернативни друштвени покрети широм западне Европе започели су мирну и радикалну трансформацију како себе тако и друштва у коме су деловали. У већини индустријски развијених земаља ови покрети су прерасли своју суштину због које су и основани – *пропагирање постматеријалистичких вредности*. Преокрет је представљао не само одбацивање, у целости или делимично, почетних контракултурних идеала, већ се он састојао и у чињеници да су се покрети ове врсте окренули ка стварању "нове политике"¹ која је као таква значила корак даље ка

---

nadic@eunet.yu

¹ Jennings M. Kent, Jan Van Deth, *Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*, De Gruyter, Berlin, New York, 1990, стр. 3.

остваривању тих постматеријалистичких вредности као начина живота. На други начин, пут од покрета ка партији значио је не само "тиху револуцију" већ и транзицију ка "професионализацији" еколошких покрета.² То је значило и одустајање од протестних акција – уличних демонстрација и других облика грађанске непослушности које су у ствари биле симбол ових покрета. Разлог овом преокрету треба тражити једним делом у неефикасности самих еколошких и алтернативних друштвених покрета. Једина корист од уличних демонстрација и протеста испред војних база била је медијска промоција ових покрета. Медији, они блиски власти, су ове акције искоришћавали како би показали насиље, бес и незадовољство младе генерације која за то, по њима, није имала стварне разлоге. Нису само "десно" оријентисани медији нити само "десно" оријентисане владе ову генерацију младих представљали као насилничку и беспризорну. Вили Брант, западнонемачки канцелар са почетка седамдесетих година прошлог века ову генерацију је оценио као "изгубљену генерацију социјалдемократије која би требало да буде враћена кући."³ Разочарани у грађански парламентаризам, који није обраћао пажњу на стварне потребе младих, припадници еколошких и других алтернативних покрета су својим одбијањем да постану "топовско месо" традиционалних партија представљали потенцијалну политичку опасност – по систем, и посебно по капитализам. Зато су политичари, као и систем који су они представљали настојали да свим силама преусмере енергију младих у за њих позитивном и политички прихватљивом смеру. То упућује на чињеницу да узроке настанка партија Зелених у Европи треба тражити у политичности, пре свега, еколошких покрета, односно у њиховој "идеологији".

Идеолошки корени ових покрета потичу са краја шездесетих и почетка осамдесетих година. Утицај студентске побуне 1968. године, тероризам у Немачкој седамдесетих, "нова левица", неомарксизам, рат у Вијетнаму, радикални активизам мировних и антинуклеарних покрета, феминизам, покрети за људска права, али и јачање десних идеологија представљених кроз партије као што су Хришћанско социјална унија у Немачкој или Конзервативна партија у великој Британији. Одједном су сви, мање или више, почели да причају о "екологији". Екологија, односно заштита животне средине је постала интегративна тачка окупљања политичких неистомишљеника, али уједно и друштвени проблем који је требао да скрене пажњу са актуелних политичких и економских проблема и идеолошких размимоила-

² Janet Biehl, *Western European Greens. Movement or Parliamentary party?*, Green Perspectives, No. 19. (February), 1990, стр. 2.

³ Ute Reissner, *The German Green Party, and What is Left of Them*, "Forum Gleichheit", november, 1999, стр. 6.

жења. Феминизам, ненасиље, проблеми националних мањина и емиграната, разоружање, проблеми остваривања људских права, радничка партиципација, су са "екологијом" ушле у пакету на политичку сцену Западне Европе. Али, само је идеја заштите животне средине, као и проблеми загађивања и деструкције природе и претеране експлоатације природних ресурса биле та снага која је могла да наизглед супростављена питања и проблеме интегрише у једну целину.

Политичка агенда партија Зелених је у том тренутку, у прапочетку, била изузетно скромна. Тежиште је било на заштити животне средине. Идеја о заштити животне средине, као примарно питање партија Зелених је проистекла из такозваних "постматеријалистичких вредности" које су оригинално пропагираним алтернативни им контракултурни покрети са краја шездесетих година прошлог века. Управо због те чињенице, многи социолози су промене у друштвеним ставовима, интересима и вредностима искористили као доказ за тврдњу о вези између овог облика промене друштвене свести и настанка и развоја модерних друштвених покрета и алтернативних партија.⁴ Идеологија постматеријалистичких вредности, која је у себи укључивала и питања као што је екологија, била је заснована углавном *антиекономски*, директно *против квантитативног економског развоја*.⁵ Постматеријалистичка идеологија је требала да замени идеологију потрошње ради потрошње. То је значило да питања попут економског и индустријског развоја и физичке сигурности више нису могла да буду доминантна питања нити у обичном нити у академском животу. Узроке треба тражити у чињеници да је друга половина прошлог века у Западној Европи била обележена снажним индустријским развојем. Истовремено, снажан индустријски развој и висок ниво животног стандарда није био праћен хуманизацијом индустријског и друштвеног живота, нити су животни стандард и куповна моћ становништва били довољни чиниоци за задовољавање личности. Зато доминантна друштвена питања, а самим тим и политичка, постају *квалитет живота, животна средина, самоопредељење и могућност слободног избора*. Захтев за хуманизацијом живота у

⁴ Erich G. Frankland, *Green Revolutions? The Role of Green Parties in Eastern Europe's Transition, 1988-1994*, East European Quarterly, XXIX, No.3 September 1995, стр. 319.

⁵ "Такозвани "економски раст", у коме многи виде решење свих друштвених проблема налази се на граници својих могућности: на ограниченим природним компонентама животне средине (земљиште, вода, ваздух); на практично комплетној зависности од минералних ресурса од других континетата, па према томе – ограниченог Света; на материјалној потрошњи, чије квантитативно увећање у Европи је бесмислено и постаје штетно... (DIE GRÜNEN. ALTERNATIVE FÜR EUROPA, Das Programm der Sonstigen Politischen Vereinigung (SPV) "Die Grünen", Die Grünen, Bonn, Selbstverlag, o.J., 1979, стр. 2).

савременој индустријској цивилизацији је био више него јасан, и јавио се као неминовни резултат занемаривања негативних последица индустријског развоја. Идеје постматеријалистичких вредности биле су увод у антимодернизам. Са друге стране прокламовани антимодернизам је претпостављао и изградњу нових институција или хуманизацију већ постојећих кроз непосредну, директну, демократију. Ма колико ови циљеви данас изгледају као остварени, постматеријалистичке вредности, паролe и циљеви нису озбиљно уздрмале западну индустријску цивилизацију. Постматеријалистичка идеологија "нових вредности" нашла је своје упориште управо у оним срединама и друштвеним групама које су имале специфичне интересе у односу на интересе економске и политичке олигархије.⁶ То значи да су средњи слојеви, преваходно из урбаних средина представљали базу из које су се ове вредности шириле, а носиоци друштвених промена били су интелектуалци и студенти а не радничка класа. Ти слојеви и те друштвене групе били су чланови партија Зелених.⁷ Сходно тој специфичности, постматеријалистичке вредности и њени носиоци су своје интересе и циљеве изражавали кроз друштвене покрете и то конкретно у четири правца деловања: *екологија, мир, женска права и активизам према земљама "Трећег света"*.⁸

Промена вредности је несумњиво требало да води и ка стварању и развоју "нових" политичких партија. То је био пут институционализације интереса које су покрети имали, али и једини начин на који би ти интереси а и њихови носиоци стекли одређену медијску пажњу. Осим тога, то је био и једини начин да се у партијско политичком друштву ти интереси и остваре. *Та институционализација постматеријалистичких вредности је представљала и процес легитимизације носиоца тих интереса, односно њихово потпуно укључивање у политички живот и равноправну политичку борбу са осталим политичким идеологијама.* Иако теорија "постматеријалистичких вредности" помаже у схватању корена настанка и развоја еколошких "Зелених" партија, као и у објашњавању због чега је идеоло-

⁶ Видети опширније: Kreuzer Marcus, *New Politics: Just Post-materialism? The Case of The Austrian and Swiss Greens*, West European Politics, Vol. 13, No. 1, 1990, стр. 12-30.

⁷ "У истраживањима опште вредносне оријентације у (немачком) друштву, из 1984. године, 22% Немаца се одредило као "пост-материјалисти", 53% као "мешани тип" (пост-материјалисти и материјалисти), а 25% као "материјалисти". Међу симпатизерима Зелених, 62% се одредило као "пост-материјалисти", 35% као "мешани тип", а само 3% као "материјалисти" (Horst Mewes, *The Green Party Comes of Age*, Environment, Vol. 27, No.5, June 1985, стр. 17).

⁸ Matthias Kaelberer, *Party Competition, Social Movements and Postmaterialistic Values: Exploring the rise of green parties in France and Germany*, Contemporary Politics, Volume 4, No. 3, 1988, стр. 302.

гија еколошких покрета успела да постане видљива агенда у већини западноевропских земаља, она није ипак довољна да објасни суштину ових партија. Теорија постматеријализма није довољна да објасни изборне осцилације, успехе и неуспехе, еколошких партија.⁹ Претераним наглашавањем постмарејализма јавио се још један важан проблем. Зашто еколошке партије, које су се налазиле или се још налазе у националним владама, нису успеле да те постматеријалистичке вредности и остваре у одређеној мери? Наједностваније објашњење налази се у већ добро познатој чињеници да сваки друштвени покрет који се одлучи да учествује у влади или уопште у политичкој (изборној) игри, мора у мањој или већој мери да одустане од својих реформских или револуционарних циљева.¹⁰ Друго објашњење упућује на чињеницу да су својим уласком у националне владе еколошке партије биле суочене са знатно већим проблемима од оних на које су навикле, од оних за које су били спремни да их решавају када су ушли у свет политике или од оних за који су биле спремне да се суоче. Без обзира на постматеријалистичку традицију и ореол неприкосновених и бескомпромисних бораца за мир и здраву животну средину, еколошке партије су морале и да одговоре на проблеме и изазове као што су незапосленост, социјална сигурност, реформе здравственог и образовног сектора итд, наспрам којих су еколошка питања губила значај.

Питање које се нужно намеће јесте шта то још чини идеологију партија Зелених? Прво што треба истаћи јесте да *"зелена идеологија"* ових партија представља нешто више од прости бриге за стање човекове животне средине. Она по одређеним теоретичарима представља јединствени скуп вредности (садржаја) и праксе (процесе).¹¹ У том смислу она се веома мало разликује од идеологије еколошких и других друштвених покрета. Разлика је присутна у чињеници да се идеологија партија Зелених разликује од вредности, веровања и праксе традиционалних партија. У својим коренима *"зелена идеологија"* представља *политичку, општу, чак и духовну критику високо развијеног индустријског друштва*. То је критика *"доминантне идеологије која наглашава економски раст и оправдава доминацију чове-*

⁹ "Еколошка свест је могла да буде предуслов за успон партија Зелених, али изборни систем и услови за политичко надметање одређују да ли ће потенцијали бити претворени у гласове" (Christopher Rootes, *It's Not Easy Being Green. Green Parties: From Protest To Power*, Harvard International Review, Winter 2002, Vol. 23, Issue 4, стр. 80).

¹⁰ Ronald Inglehart, *Foreward to Special Issue of Environmental Politics – Green Parties in National Governments*, Environmental Politics, Vol.11, No. 1, 2002, стр. vii.

¹¹ Elizabeth Bomberg, *Green Parties and Politics in the European Union*, Routledge, London, New York, 1998, стр. 6.

ка над природом.¹² Идеологија партија Зелених представља *усаглашавање идеја еколошке критике са идејама општег мира, равноправности полова, непосредне, и мултикултурне демократије*. Партије Зелених са својом специфичном идеологијом представљају политички изазов осталим идеологијама јер се залажу за радикалну реконструкцију постојећег друштва.¹³ То није ни индустријско а ни постиндустријско друштво већ сасвим нови тип друштва дефинисано као "*одрживо друштво*".¹⁴ Оно друштво у коме долази до одређених промена у категоријалном систему економије и политике. Идеја постиндустријског друштва, квантитативног економског раста, софистициране технологије, јачања сектора услуга су замењене примеренијим категоријама, као што су: *квалитет живота, здрава животна средина, штедња природних ресурса, природа као центар духовности, етика изнад технологије* итд. Идеологија партија Зелених је "хегемонистичка"¹⁵, она показује интересовање за сва друштвена питања и проблеме – од социјалне политике и заштите, реформи пензионог система, бриге о деци и омладини, о спорту, па до заштите животне средине.

Идеологија партија Зелених се може схватити на два начина. *Први* начин, указује да се идеологија ових партија своди само на "екологију", односно на заштиту животне средине. На основу такве идентификације могуће је изградити класичну политичку идеологију засновану на принципима заштите природе и човекове животне средине. У том случају се можемо запитати да ли осим екологије и еколошких проблема постоји још неки сегмент друштвеног живота за који су партије Зелених заинтересоване? Уколико би само на тај начин схватили идеологију партија Зелених запоставили би смо остала питања која се равноправно налазе са екологијом у програмима партија Зелених, ако што су социјална политика, проблеми равноправности полова, међународне борбе за мир итд. Идентификацијом само са екологијом ствара се погрешан утисак да су Зелени или еколошка партија или само редефинисани и институционализовани еколошки покрет. *Други* начин схватања "зелене идеологије" је много свеобухватнији и прихватљивији. Он обухвата не само однос између човека и природе већ и међусобни однос човека и друштва.¹⁶ *Идеологију*

¹² Rudolph Bahro, *Building the Green Movement*, Heretic Books, London, 1986, стр. 11.

¹³ John Barry, Brian Doherty, *The Greens and Social Policy: Movements, Politics and Practice*, Social Policy and Administration, Vol. 35 No. 5 December 2001, стр. 590.

¹⁴ Andrew Dobson, *Green Political Thought*, Routledge, London, стр. 62-112.

¹⁵ Y. Michael Bodemann, *Партија Зелених и нови национализам у СР Немачкој*, Марксизам у свету, 1-2/1987, Београд, стр. 153.

¹⁶ John Barry, *Green Political Theory*, у John Barry; Gene E. Frankland (Eds.) *International Encyclopedia of Environmental Politics*, Routledge, London, 2002, стр. 21-24.

партија зелених чини скуп сазнања, мисли и политичких ставова који се могу сврстати у четири политичка принципа. То су екологија (еколошка одрживост); правда (друштвена одговорност); непосредна демократија, и мир (ненасиље).¹⁷

Екологија представља први принцип партија Зелених. Она је као делатност била и стуб око кога су се чланови и симпатизери окупљали. Овај принцип је проблем загађивања и експлоатације природе представио као општи друштвени проблем па тек онда као политички. За Зелене експлоатација природе је претња по сам живот људи.¹⁸ Еколошки принцип Зелених равноправно третира и људска бића (друштво) и природу. Екологија, на тај начин, се поставља као специфична синтеза научности, односно коришћења научних сазнања у решавању еколошких проблема високоиндустријализованих земаља; еколошких проблема, као што су нуклеарна енергија, загађивање итд; екологије схваћене као делатности, односно активног решавања постојећих еколошких проблема, и екологије схваћене као посебне политике (еколошке политике), односно идеје да се еколошки проблеми могу решавати и решити политичким средствима и методама. Екологија је тако постала заштитни знак партија Зелених у Европи. Зато је углавном у јавности створен погрешан утисак да се ове партије баве само залагањем за здраву и чисту животну средину.

Принцип правде је у идеологији партије Зелених прилично широко схваћен. С једне стране, он у себе укључује основна људска права која су саставни део демократије, ако што су слобода говора, право на демонстрације, односно "класично либерално-демократска права".¹⁹ Принцип "правде" подразумева да партије Зелених подржавају и права националних, културних, религиозних и сексуалних мањина на самоопредељење, сопствену администрацију и самореализацију. То подразумева свакако и уважавање права на различитост, поштовање "оних других", мултикултурализам и активна толеранција.

Непосредна демократија²⁰ (базична или директна демократија) је трећи принцип идеологије партија Зелених.

¹⁷ "...То су историјски темељи наше филозофије: бескомпромисно ненасиље, радикална екологија, недељивост људских и грађанских права, цивилно друштво, друштвена еманципација, правда и солидарност са слабима." (Petra K. Kelly, *Open Letter To The German Green Party*, у *Nonviolence Speaks To Power*, (Ed. Glenn D. Paige and Sarah Gilliatt), Center for Global Nonviolence, Honolulu, 2001, стр. 158)

¹⁸ Die Grünen, *Bundesprogramm*, Bonn, Die Grünen, 1980, стр. 4.

¹⁹ Gayil Tashir, *A Threefold Ideological Analysis of Die Grunen: From Ecologized Socialism to Political Liberalism?*, Journal of Political Ideologies, Vol. 8. Issue 2, 2003, стр. 172.

²⁰ "Grass-roots democracy", на немачком језику – *Basisdemokratische Politik*.

"Зелена политика је заснована на директној демократији – наши напори су усмерени ка редефинисању и реорганизацији друштвене моћи тако да се она креће одоздо нагоре. Ми захтевамо децентрализацију друштвене моћи и увећавање слободе и самоопредељење појединаца, саједница и друштава. То значи одузети моћ из руку централизоване бирократије – посебно војноиндустријског комплекса – и оспособљавати људе на локалном нивоу. То исто значи прескочити националне границе и идеологије и изградити савез са осталима који ће радити за мир и екологију. То значи одузети моћ из руку државе и владе и дати је све мањим и мањим облицима организације. У економији непосредна демократија значи систем производње који увећава радничко самоуправљање а умањује контролу од стране корпорације и владе.²¹

Четврти принцип је *ненасиље*. Политика ненасиља одбацује насиље као облик и метод политичке борбе и заговара *мир*, односно циљ кој је да се проблеми морају решавати мирним путем. На "Зелене" је посебно утицала идеологија ненасиља и историјско искуство Махатме Гандија о томе да "демократија може бити очувана једино кроз ненасиље", као и да "ненасиље не треба проповедати већ практиковати."²² Из тог разлога су партије Зелених сматрале да је ненасиље велики изазов за њихов политички ангажман који је, између осталог, обухватао и идеју свеобухватног нуклеарног разоружања.

Априла 2001. године, у аустралијском граду Канбери, усвојена је "Глобална Зелена Повеља" – од стране 70 партија Зелених из целог света. Партије Зелених су се обавезале на глобално партнерство, односно успоставиле су међународну сарадњу, и том приликом су усвојиле шест глобалних принципа: *еколошка мудрост; социјална правда; непосредна демократија; ненасиље; одрживост, и уважавање различитости.*²³ *Еколошка мудрост* је изражена кроз став да партије Зелених признају да је човек део природе и да сходно томе човек треба да поштује специфичне вредности свих облика живота укључујући и не-хумане врсте.²⁴ То уједно значи да људско друштво

²¹ Petra Kelly, *Thinking Green!*, Parallax Press, Berkeley, 1994, стр. 42-43.

²² Petra Kelly, *For a Nuclear-Weapon-Free and Nonviolent World*, u Petra K. Kelly, *Nonviolence Speaks To Power*, цит. изд., стр. 34.

²³ *Charter of The Global Greens (Defining What It Means to be Green in The New Millenium)*, Canberra, 2001. www.europeangreens.org/info/globalgreencharter.html, (приступ, 24.06.2003.)

²⁴ Исто.

зависи од природних ресурса тако да у том контексту оно мора да обезбеди интегритет екосистема и да заштити биодиверзитет. Под принципом *социјалне правде* подразумева се јединствена и једнака дистрибуција друштвених и природних ресурса, подједнако на локалном и глобалном нивоу; безусловно задовољавање основних људских потреба; обезбеђивање да сви грађани имају подједнаке могућности за лични и друштвени развој. Принцип социјалне правде је у директној вези са идејом еколошке правде.²⁵ То значи облик организације света и стабилну светску економију која ће смањити велики јаз између богатих и сиромашних, како друштвених група тако и земаља; баланс тока ресурса од "Југа" ка "Северу"; брисање укупног спољњег дуга неразвијених земаља; искорењивање сиромаштва и неписмености, и једнака грађанска права за све људе без обзира на пол, расу, узраст, религијска уверења, етничко или национално порекло, сексуалну оријентацију итд. Принцип *непосредне демократије* објашњава, пре свега, комплекс политичких права грађана и друштвених група, као и нови тип организације државе. За "глобалне" Зелене, демократија је онај систем где грађани имају право да слободно изразе своје ставове, односно да учествују у доношењу еколошких, економских, социјалних и политичких одлука које имају директан утицај на њихове животе. Непосредна демократија је "*само-никла демократија*" (grassroots) где су друштвена моћ и одговорност сконцентрисане у локалним и регионалним заједницама. Остваривање непосредне демократије претпоставља и укључује право на информисаност (право на доступност информација које могу утицати на доношење еколошких, економских, социјалних и политичких одлука); демократичност политичког система; опште право гласа; пропорционални изборни систем; слободу политичке припадности итд.²⁶ Принцип *ненасиља*, који промовишу "глобални Зелени" се не разликује у већој мери од принципа ненасиља који је промовисала немачка партија Зелених на почетку своје политичке каријере. Пре свега, то је захтев за изградњом глобалног друштва мира и сарадње међу државама, друштвеним групама и појединцима. Уједно, то су и претпоставке за успостављање глобалне светске безбедности. Глобално друштво безбедности је могуће изградити на основама пуне сарадње, доброг економског и друштвеног развоја, еколошке безбед-

²⁵ "Ми изјављујемо да нема социјалне правде без еколошке правде и да нема еколошке правде без социјалне правде." (*Charter of The Global Greens (Defining What It Means to be Green in The New Millenium)*, Canberra, 2001.

www.europeangreens.org/info/globalgreencharter.html (приступ 24.06.2003.)

²⁶ *Charter of The Global Greens (Defining What It Means to be Green in The New Millenium)*, Canberra, 2001. www.europeangreens.org/info/globalgreencharter.html. (приступ 24.06.2003.)

ности, а не јачањем војне силе и трком у наоружавању. Принцип "одрживости", који су "глобални Зелени" усвојили 2001. године је настао као последица утицаја конференције ОУН о "Одрживом развоју", 1992. године у Рио де Жанеиру. Да би се одрживи развој остварио партије Зелених сматрају да је потребно да богате нације ограниче своју потрошњу како би сиромашне нације могле да учествују у благодетима природних ресурса, борба против сиромаштва уз повећану одговорност мултинационалних компанија, низ финансијских мера које укључују у цену производа и еколошке трошкове.²⁷ У ствари, принцип одрживости, онако како је представљен у "Повељи Глобалних Зелених" није ништа друго него покушај тумачења идеја Уједињених Нација и комбинација већ раније споменутог еколошког принципа и принципа социјалне правде и ненасиља. Овакво тумачење одрживог развоја је веома блиско схватању истог у социјалној екологији. Наиме, идеје партија Зелених о новом и хуманијем облику друштвеног развоја представљају политичку операционализацију и основу за остваривање три базична постулата одрживог развоја: "људска бића имају право на здрав и продуктиван живот у хармонији са природом; државе имају суверено право (у складу са принципима међународног права) да користе своја богатства сходно својој концепцији развоја, али на начин да тиме не штете животној средини других земаља; ради бољег решавања еколошких проблема, с обзиром на њихов глобални карактер, државе треба да раде на развијању повољног и отвореног међународног економског система који би уважавао интересе свих и штитио целовитост глобалног система животне средине и развоја."²⁸ И на крају, шести принцип је "уважавање различитости", који је је идентичан раније споменутом принципу "правде". Он значи прихватање права на разлике, односно поштовање људи без обзира на све могуће разлике међу њима, било да су у питању културне, језичке, етничке, сексуалне, религиозне или духовне разлике.

Имајући у виду ове принципе политичког деловања, који нису само вредносни оријентир већ и политички циљеви и методе промена друштвеног и политичког живота, чини се да је идеологију партија Зелених могуће вишеструко одредити. Она је, пре свега *хомогена, конзистентна*, али и *холистичка*. Њоме се обухваћени сви релевантни и ургентни друштвени проблеми западне, индустријске, цивилизације, али су и пружена програмска и практична решења тих проблема. Исто тако ова идеологија није само "екологистичко" уска и једностранна. Она је и "*народна*" (популистичка) али и *интерсоци-*

²⁷ Исто.

²⁸ Данило Ж. Марковић, *Социјална екологија*, пето допуњено и проширено издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005, стр. 401-402.

јална и интеркласна. Њен циљ је да своје програмске и идеолошке циљеве јасно представи и наметне као стварне интересе свих социјалних група, слојева и класа.

На основу своје идеолошке концепције поставља се питање посебности партија Зелених у односу на "традиционалне" партије. То је и питање у којој мери се екологистичке партије разликују или у којој мери су ове партије сличне са партијама класичне "левице" или "деснице". Оно што је дуже времена оптерећивало партије Зелених било је њихово стално изједначавање, од стране медија и академске јавности, са партијама леве политичке оријентације. Ова идентификација је створена, једним делом, и због природе циљева које су екологистичке партије имале у својим политичким програмима. Стварајући нове политичке појмове из старих, партије Зелених су "рециклирале" одређене социјалистичке идеје и на њиховој основи и смислу су креирале идеје погодне за крај двадесетог и почетак двадесет и првог века. Нестанак капитализма и стварање пролетерске државе је замењено идејом о нестанку капитализма али и о стварању еколошког друштва. Уместо идеје о производним снагама и култа фабрике створена је политичка идеја о заштити природе и култ шума, воде, ваздуха. "Уместо класне борбе – борба за здраву животну средину, уместо социјалистичког миленијума – еколошки миленијум. Уместо црвеног – зелено."²⁹ Нормално је било за претпоставити да оне партије, а међу њима и Зелене, које се залажу за заштиту животне средине, за мирно решавање међународних сукоба, за ненасилне облике политичке борбе, потпуну и непосредну демократију, равноправност полова, социјалну правду итд. буду а priori декларисане као социјалистичке, односно "левичарске".³⁰ Та специфична сличност није била довољна да партије Зелених буду заиста дефинисане као "левичарске". Често је истицана и чињеница да "Зелени" нису само партија леве оријентације већ и да су чак "лево од социјалдемократије".³¹ Дакле, етикетирање партија Зелених као социјалистичких, односно левичарских је било и јесте далеко од истине и од њихове праве позиције. Други облик политичког де-

²⁹ Paul Berman, *The Passion of Joschka Fischer*, New Republic, 00286583, Vol. 225, 27.8.2001, Issue 9-10, стр. 56.

³⁰ "Зелени су левичари, радикално-еколошка партија која себе види као израз новог немачког демократског друштвеног покрета и који чини главну снагу у немачком мировном покрету". (Horst Mewes, *The West German Green Party*, New German Critique, Issue 28, Winter 1983, стр. 51)

³¹ "Ми нисмо ни лево ни десно, ми смо испред свих њих. Ако то значи: дати одговоре на права цивилизацијска питања и дефинисати их без сваничних идеолошких предрасуда, онда морате превазићи традиционалну лево-десну поделу, то је онда у реду. На други начин, то је бесмислена и прилично смешна дефиниција." (Helmut Lippelt, *The German Case: Die Grunen Short History – Basic Ideas*, www.uni-oldenburg.de/~oliver/bg/history.html, приступ: 11.03.2003.)

финисања екологистичких партија говори о "Зеленима" као "*анти-партију*" (anti-party party)³², односно о антиполитичкој партији у смислу где је "антиполитика" пре свега "антиполитичка активност оних који не желе да буду политичари и који одбијају да учествују у власти".³³ "Зелени" су себе сматрали "радикалном алтернативом политици "сивих" (традиционалних) партија."³⁴ Осамдесетих година прошлог века, партије Зелених су у Европи биле у фази настанка, политичког преиспитивања и верне идеји да су "пола политичка партија а пола акциона локална група". Овај облик политичког био је више него оригиналан јер је као такав представљао мост који спаја тврде друштвене структуре и државне институције, с једне стране, а са друге стране друштвене покрете који су постављали нове друштвене захтеве, интересе и стратегије друштвеног и политичког развоја (еколошке, феминистичке, мировне...итд). У том односу ниједна страна није губила свој политички и друштвени интегритет, циљеве, интересе и стратегије сопственог развоја.³⁵

Блиско схватању партија Зелених као "анти-партије" је и схватање да су они пре свега политичка "*алтернатива традиционалним партијама*."

"Ми смо алтернатива традиционалним партијама. Израсли смо из коалиције алтернативних група и партија. Ми осећамо солидарност са свима онима који су постали активни у новом демократском покрету: групама за заштиту живота и природе, еколошким групама, организацијама грађанске иницијативе, радничким покретима, организацијама Хришћанске иницијативе, мировним покретима, покретима за женска права, групама за права Трећег света."³⁶

³² Petra K. Kelly, *Global Green Politics*, u *Nonviolence Speaks To Power*, (Ed. Glenn D. Paige and Sarah Gilliatt), Center for Global Nonviolence, Honolulu, 2001, стр. 58.

³³ George Konrad, *Antipolitics*, Harcourt, Brace, Yovanovich, San Diego, 1984, стр. 229.

³⁴ James Connelly, Graham Smith, *Politics and Environment. From Theory to Practice*, 2nd editon, Routledge, London and New York, 2003, стр. 86.

³⁵ "Међутим, "зелене" странке су и класични политички субјекти: заправо, оне су продукт сусрета двају политичких идентитета: "новог" (изворно екологистичког, постмодерног) и "старог" (конвенционалног). Свој традиционални идентитет ови ентитети најизразитије манифестују прихватањем борбе за власт, у оквирима либерално-демократских конвенција и регула, као и формалним постављањем одређених захтева према свом чланству (као што је: обавеза формалног приступања, одређена партијска дисциплина при гласању и сл.) (Мирослав М. Јевтовић, *Социо-политиколошки аспект еколошког покрета*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1996, стр. 347)

³⁶ Die Grünen, *Das Bundesprogramm*, Bonn, Die Grünen, 1980, стр. 4.

Трећи облик политичког дефинисања партија Зелених истиче да су оне "лево-слободарске" партије које се залажу за једнакост и грађанску партиципацију, а одбацују при томе примат тржишта и централног планирања.³⁷ Као и претходно одређење и ово се употребљава само у историјском контексту јер је важило за период од настанка партија Зелених до њиховог уласка у националне владе. На сличан начин је и схватање ових партија као "полуутопистичких партија" које промовишу политичке принципе и идеологију која званично не постоји у политичко-идеолошком речнику традиционалних партија. На крају, треба узети у обзир и схватање по коме су партије Зелених комбинација "популизма "новог доба" ("new-age"), слободарског комунизма и протеста против модернизације."³⁸ Партије Зелених тако у себи чувају идеје контракултуре и политичке идеје "нове левице". Међутим, политички живот у коме су партије Зелених учествовале, поготово парламентарни живот и учешће у националним владама, је радикално редефинисао одређење партија Зелених као "полуутопистичких" и "контракултурних" партија.

Партије Зелених представљају сасвим нов облик политичког организовања, заснован на идеологији која у многоме одступа од идеологија "класичних", традиционалних, партија "левице" и "деснице". Имајући у виду оригиналност и актуелност њихове идеологије, односно њихових политичких принципа, партије Зелених су крајем прошлог века представљале новум у Европи. Међутим, партије Зелених нису успеле да одрже ту своју оригиналност и недогматичност у првим годинама двадесет и првог века. Оно чега су се плашили оснивачи немачке партије Зелених се управо и десило.³⁹ Немачка партија Зелених, која је била и парадигма и шаблон "зеленог" еколошког политичког организовања у Европи, пристала је да временом постане прост додатак Социјалдемократске партије коју је ова "левичарска" партија одбацила 2005. године, као страног тело, зарад наставка вршења власти али сада са старим заједничким "непријатељем" Хришћанско демократском унијом.

³⁷ Herbert Kitschelt, *The Logics of Party Formation: Ecological Politics in Belgium and West Germany*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1989, стр. 2.

³⁸ Carl Boggs, *Social Movements and Political Power: Emerging Forms of Radicalism in the West*, Temple University Press, Philadelphia, 1986, стр. 219

³⁹ Управо онако како је Петра Кели, једна од оснивача немачке партије Зелених истицала: "Уколико би "зелени" завршили постајући обични еколошки социјалдемократи, тада би експеримент био завршен - била би то пропаст". (Manuel Dittmers, *The Green Party in West Germany*, Buckingham, London, 1986. стр. 20)

Литература

- Barry John, Doherty Brian, *The Greens and Social Policy: Movements, Politics and Practice*, Social Policy and Administration, Vol. 35 No. 5 December 2001.
- Barry John, *Green Political Theory*, у Barry John; Frankland Gene E. (Eds.) *International Encyclopedia of Environmental Politics*, Routledge, London, 2002.
- Barry John, Doherty Brian, *The Greens and Social Policy: Movements, Politics and Practice*, Social Policy and Administration, Vol. 35 No. 5 December 2001.
- Bahro Rudolph, *Building the Green Movement*, Heretic Books, London, 1986.
- Berman Paul, *The Passion of Joschka Fischer*, New Republic, 00286583, Vol. 225, 27.8.2001, Issue 9-10.
- Biehl Janet, *Western European Greens. Movement or Parliamentary party?*, Green Perspectives, No. 19. (February), 1990.
- Bodemann Y. Michael, *Партија Зелених и нови национализам у СР Немачкој*, Марксизам у свету Београд, 1-2/1987.
- Boggs Carl, *Social Movements and Political Power: Emerging Forms of Radicalism in the West*, Temple University Press, Philadelphia, 1986,
- Bomberg Elizabeth, *Green Parties and Politics in the European Union*, Routledge, London, New York, 1998.
- Grünen Die, *Das Bundesprogramm*, Bonn, Die Grünen, 1980.
- Grünen Die, *Alternativa fur Europa*, Das Programm der Sonstigen Politischen Vereinigung (SPV) "Die Grünen", Die Grünen, Bonn, Selbstverlag, o.J., 1979.
- Dittmers Manuel, *The Green Party in West Germany*, Buckingham, London, 1986.
- Dobson, Andrew *Green Political Thought*, Routledge, London,
- Inglehart Ronald, *Foreward to Special Issue of Environmental Politics – Green Parties in National Governments*, Environmental Politics, Vol.11, No. 1, 2002.
- Јевтовић Мирослав М., *Социо-политиколошки аспект еколошког покрета*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1996.
- Kaelberer Matthias, *Party Competition, Social Movements and Postmaterialistic Values: Exploring the rise of green parties in France and Germany*, Contemporary Politics, Volume 4, No. 3. 1988.
- Kelly Petra K., *Open Letter To The German Green Party*, у *Nonviolence Speaks To Power*, (Ed. Glenn D. Paige and Sarah Gilliatt), Center for Global Nonviolence, Honolulu, 2001.
- Kelly Petra, *Thinking Green!*, Parallax Press, Berkeley, 1994.
- Kent Jennings M., Van Deth Jan, *Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*, De Gruyter, Berlin, New York, 1990.
- Kitschelt Herbert, *The Logics of Party Formation: Ecological Politics in Belgium and West Germany*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1989.
- Konrad George, *Antipolitics*, Harcourt, Brace, Yovanovich, San Diego, 1984.
- Kreuzer Marcus, *New Politics: Just Post-materialism? The Case of The Austrian and Swiss Greens*, West European Politics, Vol. 13, No. 1, 1990.
- Lippelt Helmut, *The German Case: Die Grunen Short History – Basic Ideas*, www.uni-oldenburg.de/~oliver/bg/history.html.
- Марковић Ж Данило, *Социјална екологија*, 5. допуњено и проширено издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.
- Mewes Horst, *The Green Party Comes of Age*, Environment, Vol. 27, No.5, June 1985.
- Mewes Horst, *The West German Green Party*, New German Critique, Issue 28, Winter 1983.

- Надић Дарко, *Партије Зелених у Европи*, Београд, 2004.
- Reissner Ute, *The German Green Party, and What is Left of Them*, "Forum Gleichheit", november, 1999. стр. 6
- Rootes Christopher, *It's Not Easy Being Green. Green Parties: From Protest To Power*, Harvard International Review, Winter 2002. Vol. 23, Issue 4,
- Tashir Gayil, *A Threefold Ideological Analysis of Die Grunen: From Ecologized Socialism to Political Liberalism?*, Journal of Political Ideologies, Vol. 8. Issue 2, 2003.
- Frankland Erich G., *Green Revolutions? The Role of Green Parties in Eastern Europe's Transition, 19889-1994*, East European Quarterly, XXIX, No.3 September 1995.
- Charter of The Global Greens (Defining What It Means to be Green in The New Millenium)*, Canberra, 2001. www.europeangreens.org/info/globalgreencharter.html
- Connelly James, Smith Graham, *Politics and Environment. From Theory to Practice*, 2nd editon, Routledge, London and New York, 2003.

Darko Nadić, Belgrade

IDEOLOGY OF GREEN PARTIES

Summary

In this work the author analyses ideological fundamentals European Green parties originated from, as well as the principles upon they based their political ideology. Specially stressed are the post materialistic values as an important cause of the Green parties development from environmental movements. In the same context, the following political principles of these parties are considered: ecology, peace, non-violence, grassroots democracy, justice, multicultural democracy, sustainable development, etc. The author defines the Green parties ideology as a group of values and practice, that is, as a homogeneous, consistent, holistic and hegemonistis ideology which includes all significant social problems of the contemporary industrial civilisation.

Key Words: Green parties, Ideology, Ecology, Postmaterialism, Grassroots.